

Jan Willem Lammers en het Stations Koffiehuis aan de Heerenstraat

H.P. Deys

Jan Willem Lammers.

Christina van den Berg.

Op 21 april 1856 werd in Rhenen geboren Jan Willem Lammers, als zoon van Hermanus Lammers en Sophia Maria Gaasbeek. Op 15 mei 1879 trouwde hij met de in Amerongen geboren Christina van den Berg, hij was toen 23 en zij 19 jaar oud. Na het overlijden van de ouders woonde het pas getrouwde paar korte tijd in het (geërfde) ouderlijk huis en inmiddels kochten zij van Roelof van Voorthuizen een stukje tabaksland aan de Heerenstraat. Het lag tegenover de later aangelegde Stationsstraat, en Jan Willem bouwde in 1882 op het kleine driehoekige stukje land een huis. Volgens het kadaster was hij 'kastelein', maar waar hij dit vak had uitgeoefend is onbekend. In elk geval, Jan Willem vestigde in de nieuwe woning het, zoals hij het noemde, 'Stations Koffiehuis'. Hijzelf werd er 'koffiehuishouder'.

De bouw van dit 'koffiehuis' is ongetwijfeld ingegeven door de toen in aanleg zijnde spoorweg door Rhenen. In 1879 werd namelijk begonnen met de bouw van de spoorbrug over de Rijn, en een leger van arbeiders was hier aan het werk, de meeste uit Duitsland afkomstig en meegekomen met de aannemer van de boven-

STATIONS KOFFIEHUIS
met gelegenheid tot Stalling,
VAN
J. W. LAMMERS,
aan den Straatweg, tegenover den Stationsweg.
fraai gezicht op Spoorbrug, Rijn en Betuwe.
Eenige nette kamers, met het mooiste uitzicht,
bieden gelegenheid aan tot
LOGIES voor langer of korter tijd.

De oudst bekende advertentie van het Stations Koffiehuis (1890).

bouw van de brug:
Gute Hoffnungshütte
uit Oberhausen.

Bekend is dat zij
veel in de kroeg van
H.P. van Noort in de
Torenstraat kwamen,
welk café dan ook
toepasselijk café
'Hoffnung' heette,
maar een gelegenheid
veel dichterbij, boven-
dien gelegen tegen-
over de in aanleg
zijnde Stationsweg
was een aantrekke-
lijke optie. De nieuwe
spoorlijn werd in
gebruik genomen in

1886. Lammers adverteerde in het in 1890 verschenen boekje van C.J. Voortman: 'Naar Rhenen en De Grebbe' met zijn nieuwe Koffiehuis. Hierin stelde hij onder andere '... met gelegenheid tot Stalling, ...'. Dit bedoelde hij inderdaad letterlijk, want onlangs werden, bij een interne verbouwing, in het vroegere stalgedeelte van dit etablissement nog de ringen aangetroffen, waaraan de paarden konden worden vastgezet.

Hij roemde ook het mooiste uitzicht, en hierbij moeten we bedenken, dat de overzijde van de Heerenstraat nog geheel onbebouwd was en dat de Stationsweg pas in 1885 werd aangelegd. De woning Villa Maria, waar notaris Van Iterson in 1897 zou gaan wonen, werd pas in 1891 gebouwd. Het echtpaar kwam meteen na de bouw in het Koffiehuis te wonen met 2 kinderen. Er werd toen een dochtertje geboren, dat na 9 maanden overleed, en daarna nog 2 dochters (1888 en 1890), toen het echtpaar vertrok. Om een onbekende reden heeft Lammers dus maar kort in het Koffiehuis gewoond.

Het Koffiehuis werd daarna beheerd of gepacht door Albert Brinks Paalman, gehuwd met Fenna Bruning, volgens het Bevolkingsregister hebben zij hier als 'koffiehuishouder' van 1886-1887 gewoond. Jan Willem vroeg in juni 1887 een vergunning aan 'tot verkoop van sterke drank in het klein in het Stations Koffiehuis, wijk A 272d'. Hij verklaarde drie andere tapperijen te willen uitkopen. Het verzoek werd afgewezen op grond van het reeds aanwezige aantal vergunningen. Een vergunning om sterke drank in de biljartkamer te mogen verkopen,

Deze oude prentbriefkaart is bijzonder interessant. Ten eerste zien we het Stations Koffiehuis geheel links liggen. Rechts staat villa Geerestein, gebouwd in 1895/9 (en afgebroken in 2008) en naar rechts onder loopt de Stationsweg. Op de achterzijde van de briefkaart staat een verticale deelstreep, hetgeen duidt op een uitgave sinds 1905. Het poststempel is van 1906, dus is de kaart in één van deze beide jaren gedrukt.

die door Lammers werd aangevraagd in februari 1888 werd wederom door B&W geweigerd. De reden was weer, dat er reeds te veel vergunningen in Rhenen waren verleend.

Vermoedelijk heeft het echtpaar er toen de brui aan gegeven, want het Stations Koffiehuis werd in mei 1891 verpacht aan Louisa Ardina de Kruijff, weduwe van Willem Dirk van Mourik. Ze was er koffiehuishoudster en pensionhoudster en had 5 kinderen te onderhouden. Kennelijk kon men inmiddels ook pensioengasten herbergen.

Het echtpaar Lammers vertrok in juni van dat jaar naar Kralingen. Het echtpaar had intussen 5 kinderen. In december 1891 probeerde Louisa Ardina als ‘pachtster van het stationskoffiehuis nabij de toegangsweg naar het station van de Spoorweg Amersfoort-Kesteren’ nog eens aan een drankvergunning te komen, maar ook zij ving bot bij B&W. Het is de vraag, waarom dit koffiehuis hier gevestigd was, want ook het station zelf had een restauratie. Hiervan was de pachtster de ‘buffethoudster’ Everdina Rijka de Vos, weduwe van Pieter van Minnen. Zij woonde in het stationsgebouw en kreeg in 1891 een vergunning voor de kleinhandel in sterke drank voor de ‘wachtkamers der 2e en 3de klasse en op de perrons van bedoeld

Een prentbriefkaart uit 1910, met rechts het Stations Koffiehuis en geheel links 'Villa Margo', gebouwd in 1907/1908. en na de oorlog bekend geworden als de woning van dokter B. Stegeman. De foto werd genomen vanuit de Stationsweg.

station aan de lijn Amersfoort Kesteren'. Deze vergunning werd verleend, nadat ook G.S. hiermee accoord gingen.

Het echtpaar Lammers wilde weer naar Rhenen terug keren. Vanuit Utrecht werd op 17 januari 1893 namelijk een aanvraag ingediend voor een vergunning 'tot den verkoop van sterken drank in het klein in het perceel staande in de Kruisstraat A 168.' B&W besloten deze vergunning te verlenen: '..... daar in deze localiteit [sinds] 1 mei 1881 zonder strijd met wet of verordening sterken drank werd verkocht en zich geen gevallen voordoen waarbij de vergunning overeenkomstig de wet moet worden geweigerd ...'. Na deze beslissing verhuisden Jan en Christina Lammers op 14 februari naar de Kruisstraat, dit pand werd 'het Rondeel' genoemd, het lag op de splitsing van de Kruisstraat in Rijnstraat en Kerkstraat. Thans is hier het gemeentemuseum Het Rondeel gevestigd. Het is niet duidelijk of Jan Willem, die hier nota bene vermeld werd als 'tapper', ook echt zijn beroep uitoefende. Eigenaar van het Rondeel was toen Gerardina de Vrind, weduwe van C.E. Stark, de moeder van apotheker-schilder Elias Stark en er moet hier dus wel ooit een café gevestigd zijn geweest. Hoewel Lammers nog steeds eigenaar van het Stations Koffiehuis was, woonde hij dus enige jaren in het Rondeel. In Utrecht hadden ze een zoon gekregen (die in Rhenen in 1897 op 2-jarige leeftijd overleed), en in het Rondeel nog 2 dochters. Hierna heeft het gezin nog enige tijd in het Koffiehuis gewoond, maar details hiervan zijn indertijd niet geregistreerd.

In de periode van 1899-1901 heeft het echtpaar Antonius Mattijs Pruijn-Wilhelmina Hanjoel er als koffiehuishouders gewerkt. Vermoedelijk zijn zij opgevolgd door Gerrit Gipman en Ottelina van Gelder. Zij kwamen er in mei 1901 te wonen, en vertrokken in mei 1905 al weer. In 1906 werd het bedrijf voortgezet door Jan Willems zoon Hermanus (gehuwd met Adriana Everdina Verwoert uit Opheusden), maar hij bakte er niet veel van, want een klein jaar later vertrok het stel naar Den Haag.

Toen Jan Willem met zijn gezin uit het Rondeel vertrokken was, kwam er de kruidenier, maar later als eierhandelaar bekende Willem van Vessem te wonen. Ook heeft er heel lang nog de kapper Marinus (Ries) van Ingen gewoond en gewerkt, bijgenaamd 'de Neger'. De kapperszaak werd plagenderwijs ook wel de Negerhut genoemd. Waar deze bijnaam (de 'scheld') vandaan kwam, is mij niet bekend. Trouwens, Jan Willem had ook een 'scheld': hij werd de 'Poulier' of kortweg de 'Pli' genoemd.

Hoe verging het Jan Willem verder? Hij verkocht in 1908 zijn Stations Koffiehuis aan Aart van den Berg, en kocht in 1912 een pand op de oostelijke hoek van de Heerenstraat met de Koningstraat.

Hierin vestigde hij weer een café: 'Café Juliana', ongetwijfeld vernoemd naar de prinses, die in 1909 geboren was. Deze kroeg annex herberg heeft ook ooit de naam 'De Koffiekan' gehad, maar het is mij niet bekend wanneer precies en hoe lang het deze naam gehad heeft.

Dit café adverteerde overigens ergens met: degelijke consumptie, electrische piano. Telf. nr. 85. Jan Willem Lammers is overleden op 1 juli 1931, 77 jaar oud. Zijn vrouw overleed op 27 november 1943 op 84-jarige leeftijd.

Het 'Café Juliana' werd in 1925 overgenomen door Hendrik de Roder, die later eigenaar werd van Hotel-Pension-Stalhouderij 'De Koning van Denemarken.

Op verzoek van Lammers was de drankvergunning, die op zijn naam stond, per 2 maart 1926 ingetrokken en per die datum op naam van Hendrik de Roder gesteld. In het pand kwam later, ná De Roder, de schoenwinkel van Scheffer, die er een gevelsteen: DIT IS DE WITTE LEERS in aanbracht. Het is thans nog steeds een schoenwinkel.

Jan Willem Lammers voor zijn Café Juliana (1913).

Aart van den Berg

Wat is er verder gebeurd met het Stations Koffiehuis? We zagen reeds dat Lammers zijn Stations Koffiehuis in 1908 aan Aart van den Berg had verkocht, die zich in 1909 aldaar vestigde. Deze 'pensionhouder' schijnt veel meer een ondernemer dan zijn voorganger geweest te zijn, want hij heeft nogal het een en ander veranderd. Hij vroeg een drankvergunning aan welke werd verleend op 4 mei 1912 voor de ongesplitste verkoop in de voorkamer en achterkamer van zijn Hotel-Café-Restaurant. Het is onbekend of het Koffiehuis van begin af aan een veranda heeft gehad, bouwvergunningen kennen wij pas sinds 1908. Op de oudst bekende prentbriefkaart, afgestempeld 1906, staat er een afgebeeld, een verhoogd terras met een schuin aflopend dak. Het terras is omgeven door een hekwerkje van XXX-vormige spijlen. Aan de westzijde loopt, eigenlijk nog ingebouwd in het terras, een gemetselde trap van 6 treden loodrecht naar een venster in de voorgevel. Links van de trap staat een eenvoudige ijzeren leuning. Naast dit venster in de voorgevel bevond zich de hoofdingang. Deze situatie treffen wij aan op de oudste bouwvergunning van dit pand, van 1911, waarin 'het veranderen van een veranda' aan de achterzijde van het huis werd goedgekeurd. Op de tekening van een bouwvergunning

Rond 1920 moet het Hotel Van den Berg er zo uitgezien hebben. Er is inmiddels wel een laag stenen muurtje met een hekwerk verschenen om het terras, links. Er zijn ook wel eens veranderingen aangebracht zonder bouwvergunning.

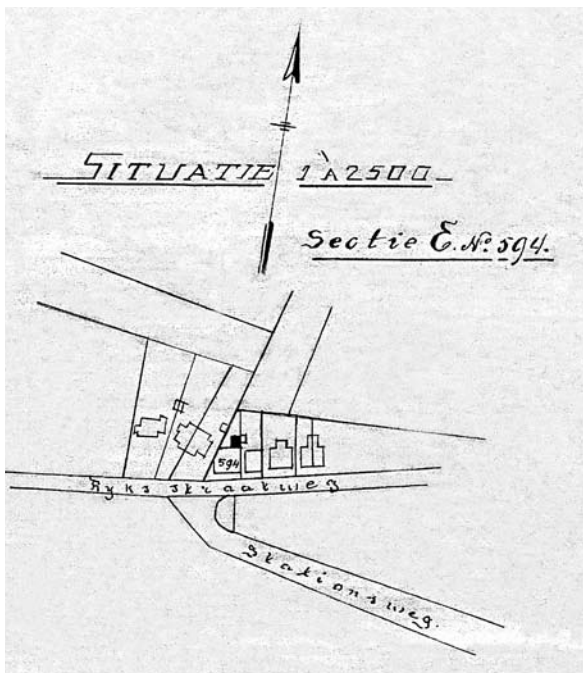
van 1917 blijkt dat de paardenstal wordt opgeheven ten gunste van de keuken, die meer dan de helft groter werd. De veranda staat er nog, maar de trap is inmiddels veranderd in enkele boogvormig uitwaaiende treden.

Op een lijst van de Kamer van Koophandel uit 1921 wordt A. v.d. Berg als 'bierbottelaar' gekwalificeerd. Toen op 5 april 1921 de sociëteit 'De Oostkant' in dit perceel werd opgericht, moest een aanvraag voor een sociëteitsvergunning worden ingediend. Het was er kennelijk goed toeven, want op 27 oktober 1929 volgde er een aanvraag voor 'onthefing sluitingsuur' ten behoeve van de sociëteit 'Apollo'. Om de service aan zijn gasten te vergroten, maar misschien ook wel om er aan te verdienen, kreeg Van den Berg op 16/07/1924 een Hinderwet-vergunning voor een ondergrondse benzine opslagtank met aftapinrichting. Er bestaan zelfs prentbriefkaarten waarop de benzinepomp van Mobil staat afgebeeld. Van den Berg veranderde rond die tijd ook de naam van het etablissement in Hotel of Bonds-Hotel 'Van den Berg'. Het telefoonnummer was: 5. Het was dus een officieel Bondshotel van de A.N.W.B.

In 1925 volgt de bouwvergunning voor de verbouwing van de open veranda in een serre, een opvallende verandering, want het wordt nu een stenen uitbouw met aan

de straatzijde 5 vensters en een balkon, afgezet door een stevige balustrade. In 1928 kwam er een grote uitbouw tegen de noordwestzijde van het pand, met in de zuidmuur een raam met 3 vensters. Op oude prentbriefkaarten is deze uitbouw een opvallend aspect.

In 1929 moest de Rhenense kegelclub Paul Krüger verhuizen. Ze zaten eerst vlak bij de Westpoort, maar men moest naar een nieuwe omgeving zoeken, omdat het terrein waarop de kegelbaan stond was verkocht. Er werd met Van den Berg een overeenkomst gesloten, waarbij

Situatietekening op bouwvergunning 1924.

Hotel VAN DEN BERG - Heerenstraat 111 - Tel. No. 5 - RHENEN.

Deze advertentie uit ca. 1926 toont het Hotel Van den Berg met de nieuwe benzinepomp.

deze toen 29-jarige club tot op de dag van vandaag een locatie kon gebruiken achter het hotel. Tevens was Van den Berg verzekerd van de levering van alle consumpties tijdens de kegelavonden.

Charles Durivou

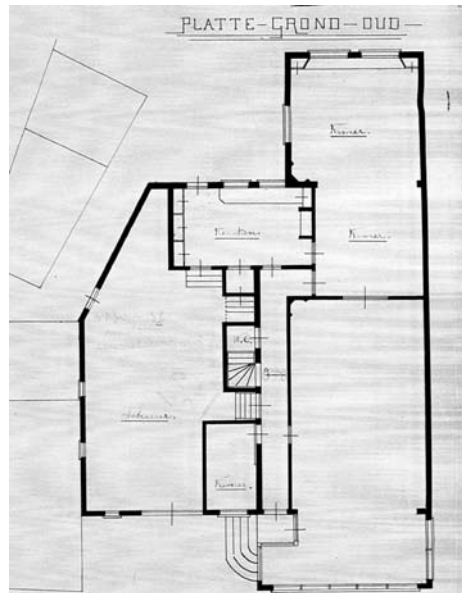
In 1929 vond Aart het welletjes, en zijn Hotel Van den Berg werd verkocht aan ene Jan Koekebakker, die het er maar enkele jaren heeft uitgehouden. Er was in het bedrijf echter een goede chef-kok werkzaam, Charles Durivou, die in 1934 de zaak overnam. De drankvergunning werd pas op 29-11-1937 op zijn naam overgeschreven. Aart van den Berg zou pas in 1947 overlijden, hij was toen '67 jaar, agent Middenstandsbank'.

Durivou verbouwde in 1937 het een en ander aan de achterzijde van het gebouw, maar het bleef voorlopig 'Hotel Van den Berg' heten. Op 19 april 1940 kreeg Durivou een bouwvergunning voor het vernieuwen van het dak. Volgens de bouwtekeningen zou het dak wel dezelfde vorm blijven houden, maar het eenvoudige dakvenster aan de voorzijde werd vervangen door een tweemaal zo groot exemplaar. Hoewel de oorlog nauwelijks drie weken later zou uitbreken, is deze verbouwing uiteindelijk toch doorgegaan.

De veranda van het hotel is verbouwd tot een serre, maar bovendien heeft het Hotel er een achterkamer bij gekregen, die hier op de linkerkant van de foto sterk naar voren springt. Deze foto is dus van ná 1928. Ook de benzinepomp vóór de staldeuren is aanwezig. (coll. H. Dekker).

Later in dat jaar vond een verbouwing plaats, waarbij de grote dubbele staldeuren links in de voorgevel werden verwijderd, en er een groot venster voor in de plaats kwam. Ook intern werd er grootscheeps verbouwd. Hoe het bedrijf verder de oorlog door is gekomen, is mij niet bekend. Wél blijkt uit een bouwvergunning van 1945, dat toestemming werd verleend ‘tot het herstellen en verbouwen van zyn door oorlogsgeweld beschadigd hotel’. De meest opvallende verandering die toen plaatsvond was het aanbrengen van drie grote ruiten in de voorzijde van de serre, daar waar voorheen vijf ruiten hadden gezeten. Tevens werd de achterzaal uitgebreid. In 1943 vond er een algemene wegverbreding plaats van de doorgaande

Plattegrond bouwtekening 1928.

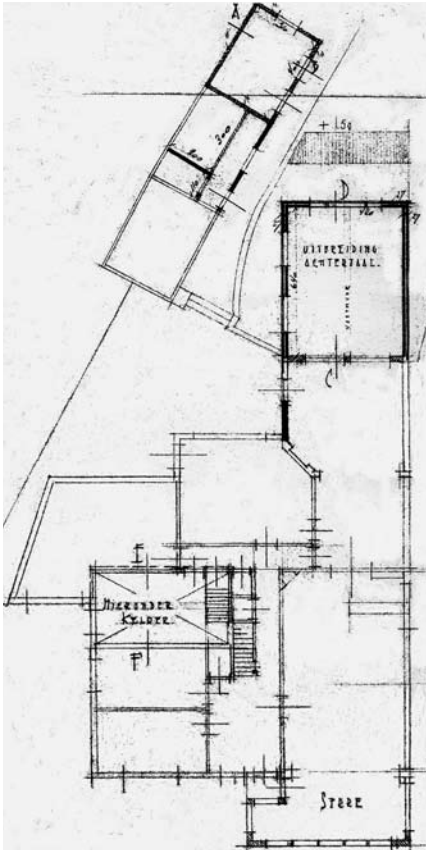

De situatie op deze briefkaart moet ongeveer in 1941 gefotografeerd zijn. Gezien het dakraam zijn we ná 1940, maar letten we op de ramen van de serre, dan is het nog vóór 1945. Linksonder is een wegomlegging naar Arnhem aangegeven. Omdat het viaduct in mei 1940 was opgeblazen, moest men via de Stationsweg en de Zwarteweg weer op de Grebbeweg zien te komen. Het viaduct is in 1942 weer in gebruik genomen, dus de foto moet omstreeks 1941 zijn gemaakt.

weg, vanaf de Achterbergsestraatweg tot aan het einde van de Grebbeweg. In verband met deze verbreding moesten vele percelen langs deze weg een kleiner of groter stuk grond aan de gemeente afstaan. Dit is ook met het hotel gebeurd, hoewel het hier slechts om een gering oppervlak ging. Het telefoonnummer werd intussen: 305, en, ergens in de Oorlogsjaren, werd de naam van het hotel veranderd in: Hotel 'Het Wapen van Rhenen'. De reden hiervan is mij niet bekend. Het hield vermoedelijk geen verband met het tijdens de Wederopbouwperiode aan de Fred. v.d. Paltshof verschenen hotel

Ook al was hij maar nauwelijks 2 jaar bezitter van het Wapen van Rhenen, de hotelier Andersen heeft toch nog een prentbriefkaart van zijn hotel laten maken. Opvallend zijn de drie ramen in de serre. Op de achterzijde van de briefkaart is het volledige wapen van Rhenen afgebeeld. We zien dit op géén van de andere prentbriefkaarten.

Plattegrond bouwtekening 1945.

Hotel-Café-Restaurant
„Het Wapen van Rhenen”
RHENEN

Herenstraat 99 - Tel. K 8376-305. Gelegen aan de voet van de Grebbeberg, in een omgeving vol prachtig natuurschoon en onmiddellijk bij het station der autobussen in de richtingen Utrecht en Arnhem. Stromend water op alle kamers. Badkamer. Gezellige serre. Moderne eetzaal. Bondshotel A.N.W.B. en K.N.M.V. Kamer met ontbijt f 4.—. Volledig pension v.a. f 7.— p. d. Restaurant: klasse C. Gerenommeerde keuken.

J. HOVESTAD, Eig.

Advertentie van J. Hovestad ca. 1960.

‘Het Wapen van Hardenbroek’, omdat deze naam pas in de eerste na-oorlogse jaren aan Hotel Laheij werd gegeven.

Jan Hovestad

Durivou verkocht het hotel in 1947 aan Niels Pieter Andersen. Hij heeft nog een prentbriefkaart op ‘oorlogspapier’ uitgegeven.

In 1949 werd het hotel gekocht door de in Rhenen geboren Jan Hovestad, hij was gedurende de oorlogsjaren kelner bij Laheij aan de Fred. v.d. Paltshof geweest. Na de oorlog is hij 2½ jaar oberkelner in Zaltbommel geweest, waarna hij, in Rhenen het hotel kocht. Hier is hij 15 jaren eigenaar van geweest. Het werd hem uiteindelijk te zwaar en in 1964 is hij een slijterij begonnen, waar hij ongeveer tot 1970 eigenaar van is geweest. Nog interessant is, dat in 1952 op verzoek van de Kegelclub ‘Paul Krüger’ het een en ander aan de kegelbaan die formeel eigendom van de hotelier was, werd verbouwd en hersteld. In dat jaar ook werd de kegelbaan verkocht, maar bleef als zodanig bestaan.

Met Jan Hovestad wil ik dit overzicht over het wel en wee van het Stations Koffiehuis beëindigen. Hij was de laatste grote bekende in de reeks hoteliers uit het verleden. Er zouden na hem nog velen komen, voor kortere of nog kortere duur. Het is bij perioden een pension geweest, de naam heeft nog korte tijd ‘Sonvilier’ geluid, naar de toenmalige eigenaar, maar daarna is toch weer de bekende naam Hotel Het Wapen van Rhenen in gebruik gekomen. Helaas heeft een brand in 1974

Beide foto's zijn in 1956 gemaakt. Boekhandel Waiboer maakte de eerste van dat jaar, en Jan Hovestad volgde vier maanden later.

De prentbriefkaart die door Jan Hovestad zelf van zijn etablissement werd uitgegeven. Het copyright op foto lag bij Arie Stolk, een bekende plaatselijke fotograaf.

In 1960 maakte de prentbriefkaartenleverancier JosPé deze kaart van Het Wapen van Rhenen De ANWB had er intussen een verkeersbod aangebracht, De vuilnisemmer op de stoep was kennelijk nog niet geleegd.

Monumentenzorg maakte deze foto in 1990. Het etablissement heette inmiddels weer Pension Rhenen.

Deze foto geeft de situatie weer in augustus 2008, nu eens gezien vanuit een ongebruikelijk standpunt. (foto H.P. Deys).

Het Wapen van Rhenen gezien vanuit het oosten, augustus 2008. (foto H.P. Deys).

een groot deel van het interieur verwoest, maar ook die ramp is men te bovengekomen. We mogen de hoop uitspreken, dat er nog een lange en voorspoedige toekomst voor deze onderneming in het verschiet ligt.

De Gemeente Rhenen maakte deze foto van het (hotel) Pension Rhenen anno 2004 in het kader van de controle op allerlei gemeentevorschriften, met name op de naleving van de bouwvergunningen.

Tot slot nog enkele zakelijke gegevens.

Het verlenen van vergunningen voor de verkoop van sterke drank was niet zonder meer aan B&W van een gemeente voorbehouden. Ook de Provinciale Staten moesten hier toezicht op houden. Zo was voor 1936 het door de Provincie toegestane maximaal aantal vergunningen voor Rhenen gesteld op 12, en voor 1946 op 15. Onderscheid werd gemaakt tussen een Slijtvergunning, dat wil zeggen de verkoop van sterke drank in het klein uitsluitend voor gebruik elders, dan ter plaatse, voor welke de vergunning geldt, en een Tapvergunning, waaronder verstaan werd de verkoop van sterke drank in het klein uitsluitend voor gebruik ter plaatse, voor welke de vergunning geldt.

De kadastrale nummers van het perceel tegenover de Stationsweg zijn in de loop der tijd geweest: E594, E1480, E1938

De adressen zijn geweest: Straatweg nk 272d, Heerenstraat A 559, A 111, Heerenstraat 99, Herenstraat 75.

Bronnen

Gemeentearchief Rhenen: Bouwvergunningen, Burgerlijke Stand, Bevolkingsregister, notulen B&W.

Kadaster: oud-archief gemeente Rhenen; archief Kadaster Utrecht.

Prentbriefkaarten uit eigen collectie, collectie H. Dekker.

Artikelen in Oud Rhenen.

Fotocollectie van de schrijver.